

УДК: 631.8:633.15.003.13:631.153.7

ВПЛИВ УДОБРЕННЯ НА ПРОДУКТИВНІСТЬ КУКУРУДЗИ НА ЗЕРНО ЗА ПРЯМОЇ СІВБИ

А. В. БИКІН, доктор сільськогосподарських наук, член-кор. НААН України

О.В.ТАРАСЕНКО, аспірант*

Досліджено вплив різних доз мінеральних добрив на урожайність і якість зерна кукурудзи за прямої сівби (без обробітку ґрунту). Найвищий урожай і найкращу якість продукції одержано за внесення $N_{120}P_{100}K_{100}Mg_{60}$. Проте показник урожайності порівняно з аналогічним за традиційного обробітку був нижчим на 0,93 т/га за вищих вмісту білка на 1,11 %, жиру – на 0,37 %, маси 1000 зерен – на 8,00 г. Подібна тенденція спостерігалась також на інших фонах удобрення за прямої сівби (без обробітку ґрунту).

Ключові слова: мінеральні добрива, кукурудза на зерно, урожайність, якість продукції, пряма сівба (без обробітку ґрунту), традиційний обробіток

У сучасному землеробстві України намітилася тенденція до мінімалізації обробітку ґрунту. Це зумовлено енергетичною кризою, зростанням континентальності клімату, значним проявом деградаційних процесів ґрунту і необхідністю зниження собівартості продукції. Однією з найефективніших технологій обробітку ґрунту для вирішення цих завдань є система no-till (нульовий обробіток), проте сучасні наукові дослідження в Україні із питань охорони ґрунтів і економії виробничих ресурсів, зокрема і мінеральних добрив, значно відстають від досвіду світових лідерів.

Існують різні гіпотези і дані щодо впливу нульового обробітку на продуктивність кукурудзи в перші роки його застосування. Найбільші напрацювання з цього питання мають науковці і практики США та Латинської Америки. За даними М. А. Martinez Gamíño et al. [7] перехід від традиційних способів обробітку ґрунту до прямої сівби кукурудзи може відбуватися без

---

* Науковий керівник – професор А. В. Бикін

зниження врожайності, а G. Oroku et al. [9], навпаки, констатували зниження цього показника.

Дослідження впливу нульового обробітку ґрунту на продуктивність сільськогосподарських культур активно проводилися також на Європейському континенті. Науковцями Франції встановлено зменшення врожайності кукурудзи на 2,95 т/га у перший рік застосування no-till [8], а I. Celika et al. [5] отримали на 0,11 – 0,42 т/га зерна більше порівняно з іншими технологіями.

Наукові здобутки України з питань дослідження нульового обробітку значно скромніші порівняно зі світовим досвідом. Так, М. І. Байдюк [1] і П. Г. Сокирко [3] відзначили зниження врожайності кукурудзи за відсутності обробітку ґрунту. Разом з тим, застосування цієї технології в господарствах ТОВ «Компанія Агромир» на Кіровоградщині сприяло отриманню врожайності зерна кукурудзи на рівні 9,0 т/га, що значно перевищувала середньостатистичні показники в Україні [2].

Незважаючи на розбіжності в результатах, дослідники дійшли висновку, що для отримання позитивного впливу нульового обробітку на показники якості ґрунту і продуктивності сільськогосподарських культур потрібно не менше 10 років. Цей час необхідний для формування потужного шару рослинних решток і відновлення фізичних параметрів ґрунтового покриву до рівня природного стану. Тому вивчення шляхів підвищення врожайності культур у перші роки застосування технології прямої сівби (без обробітку ґрунту) є актуальним.

Метою досліджень було вивчення впливу різних норм мінеральних добрив на врожайність і показники якості зерна кукурудзи за прямої сівби.

Методика досліджень. Дослідження з агрохімічної оцінки використання різних норм мінеральних добрив за прямої сівби кукурудзи на зерно проводилися протягом 2011 – 2012 рр. у досліді кафедри агрохімії та якості рослинництва ім. О.І. Душечкіна НУБіП України Бориспільського району Київської області. Площа облікової ділянки – 100 м², повторність досліду –

триразова. На дослідному полі вирощували гібрид кукурудзи Еміліо F1 (оригіна́тор – KWS).

Ґрунт дослідної ділянки – темно-сірий опідзолений грубопилувато-легкосуглинковий на лесі, який характеризувався слабкокислою реакцією ґрунтового розчину, високим ступенем забезпечення рухомими сполуками фосфору і калію та середнім – обмінними кальцієм і магнієм.

Пряму сівбу насіння кукурудзи здійснювали сівалкою Super Walter W1770. У досліді вивчали традиційний обробіток ґрунту, який складався з дискування попередника (10-12 см), зяблевої оранки (25-27 см), передпосівної культивуації (10-12 см), сівби (4-5 см).

У дослідженні використовували прості добрива – аміачну селітру (ГОСТ 2–85), амофос (ГОСТ 18918–85), калій хлористий (ГОСТ 4568–95), сульфат магнію (ГОСТ 4523–77). На контролі добрива не вносили, а в решти варіантів їх дози кратно зростали від $N_{30}P_{25}K_{25}Mg_{15}$ до $N_{120}P_{100}K_{100}Mg_{60}$ із кроком $N_{30}P_{25}K_{25}Mg_{15}$. У досліді відбирали зразки рослин кукурудзи, проводили біометричні виміри і лабораторні аналізи відповідно до існуючих методик і стандартів. Статистичну обробку даних здійснювали з використанням комп'ютерної програми Agrostat.

Результати досліджень та їхнє обговорення. Умови живлення кукурудзи на зерно і спосіб обробітку ґрунту значною мірою визначають величину її врожаю. Про це свідчать результати вивчення впливу різних норм мінеральних добрив на урожайність (табл.1). Як і очікувалося, найвищою вона була за використання оптимальної для зони Лісостепу норми мінеральних добрив ($N_{120}P_{100}K_{100}Mg_{60}$). За додаткового внесення поживних речовин у ґрунт приріст врожаю відносно контролю зріс на 35,7 %. Досить ефективною була норма $N_{60}P_{50}K_{50}Mg_{30}$, яка за впливом на урожайність істотно не відрізнялася від внесення $N_{90}P_{75}K_{75}Mg_{45}$. Варто зауважити, що у 2011 та 2012 роках у контрольному варіанті отримано відповідно 7,70 і 6,44 т/га зерна кукурудзи. Цей показник значно перевищував середньостатистичну врожайність цієї

культури в Україні (в 2011р. – 6,44 т/га, в 2012р. – 4,79 т/га) за рахунок високого вмісту основних елементів живлення у ґрунті дослідної ділянки.

1. Вплив різних норм мінеральних добрив на врожайність кукурудзи на зерно за прямої сівби (без обробітку ґрунту), 2011 – 2012 рр.

Варіант досліджу	Урожайність, т/га			Приріст до контролю		Зниження урожайності відносно традиційного обробітку*, т/га
	2011 р.	2012 р.	Середнє за 2 роки	т/га	%	
Без добрив (контроль)	7,70	6,44	7,07	-	-	- 0,61
N ₃₀ P ₂₅ K ₂₅ Mg ₁₅	9,01	8,28	8,65	1,57	22,3	- 0,38
N ₆₀ P ₅₀ K ₅₀ Mg ₃₀	10,9	9,15	10,0	2,94	41,6	- 0,30
N ₉₀ P ₇₅ K ₇₅ Mg ₄₅	10,6	9,16	9,88	2,81	39,7	- 0,88
N ₁₂₀ P ₁₀₀ K ₁₀₀ Mg ₆₀	11,8	10,1	11,0	3,88	54,9	- 0,93
НІР _{0,05} т/га	0,64	0,97				
S, %	1,95	3,45				

*Різниця між урожайністю кукурудзи за прямої сівби і традиційного обробітку в аналогічних варіантах досліджу

У 2011 р отримано вищу врожайність кукурудзи, ніж у 2012, що зумовлено погодними умовами. Відомо, що врожайність кукурудзи формується за рахунок опадів, сонячної радіації і температури повітря [6]. Тому, на нашу думку, основною причиною збільшення врожайності у 2011 р. були дощі у липні – серпні. За цей період випало на 50 мм більше опадів порівняно з аналогічними місяцями 2012 р., що сприяло оптимізації росту і розвитку рослин кукурудзи в критичний період щодо вологи.

Наші дослідження також було спрямовано на встановлення різниці між урожайністю кукурудзи за прямої сівби і традиційного обробітку. Одержані результати підтвердили зниження цього показника за відсутності підготовки ґрунту до сівби. За прямої сівби урожайність виявилась на 0,30 – 0,93 т/га нижчою. Помічено тенденцію до зростання різниці за цим показником між способами обробітку і збільшенням норми мінеральних добрив. Статистична

обробка даних показала, що протягом двох років внесення $N_{60}P_{50}K_{50}Mg_{30}$ і $N_{30}P_{25}K_{25}Mg_{15}$ у 2012 р. урожайність за різних способів обробітку ґрунту істотно не відрізнялася. Це зумовлено тим, що для оптимального росту та розвитку культури за проведення оранки необхідною є значна кількість доступних елементів живлення в орному шарі. Невеликі норми мінеральних добрив не мали високої ефективності за традиційного обробітку.

Незважаючи на зниження урожайності, за прямої сівби спостерігали покращення якості зерна кукурудзи (табл.2).

2. Вплив різних норм мінеральних добрив на якість зерна кукурудзи за прямої сівби (без обробітку), 2011 – 2012 рр.

Варіант досліджу	Вміст, %			Маса 1000 зерен, г
	білка	крохмалю	жиру	
Без добрив (контроль)	11,0	73,2	5,19	353
$N_{30}P_{25}K_{25}Mg_{15}$	9,78	74,1	4,96	360
$N_{60}P_{50}K_{50}Mg_{30}$	9,50	74,6	4,86	369
$N_{90}P_{75}K_{75}Mg_{45}$	9,80	74,4	4,95	369
$N_{120}P_{100}K_{100}Mg_{60}$	10,6	73,8	5,29	382
НІР _{0,05} т/га	0,49 – 0,73	0,54 – 0,72	0,25 – 0,32	16,0 – 17,5
S, %	1,46 – 2,14	0,22 – 0,30	1,53 – 1,92	1,33 – 1,46

За якістю зерна кукурудзи вирізнявся варіант з оптимальною нормою мінеральних добрив ($N_{120}P_{100}K_{100}Mg_{60}$). Саме збалансоване живлення стало передумовою формування його з більшим вмістом жиру і білка. Крім того, для цих показників якості виявлено тенденцію до зниження за норми $N_{60}P_{50}K_{50}Mg_{30}$ і підвищення – за $N_{120}P_{100}K_{100}Mg_{60}$. Це зумовлено тим, що невелика кількість поживних речовин добрив сприяє зростанню врожайності й підсилює «ефект розведення». Так, маса 1000 зерен, а отже, і величина зернівок істотно зростали, а темпи нагромадження білків і жирів суттєво не змінилися. З іншого боку, високі норми мінеральних добрив посилювали синтез цих речовин. Вміст крохмалю в зерні обернено пропорційно залежав від процесів накопичення білка. Це пов'язано з тим, що зростання вмісту протеїну гальмувало відкладання вуглеводів у зернівках.

Загалом мінеральні добрива за прямої сівби сприяли формуванню зерна з кращими показниками якості порівняно з традиційним обробітком. Так, за внесення $N_{120}P_{100}K_{100}Mg_{60}$ вміст білка був вищим на 1,11 %, жиру – на 0,37 %, маса 1000 зерен – на 8,00 г. За однакової норми мінеральних добрив різниця в показниках якості між способами обробітку виникала в результаті «ефекта розведення» і оптимізації процесів нагромадження поживних речовин у продуктивній частині рослин кукурудзи.

Незважаючи на формування зерна з більшою масою, врожайність за прямої сівби була нижчою. Це пов'язано з тим, що за оранки зростали густина стояння рослин і вихід зерна з качана. Саме останній показник зумовлював зниження врожайності кукурудзи за прямої сівби в дослідях інших науковців [10].

Висновки. У перші роки застосування прямої сівби відбувалося істотне зниження врожайності кукурудзи порівняно з аналогічним за традиційного обробітку. Проте показники якості (вміст білка, жиру і маса 1000 зерен) були вищими. Внесення $N_{120}P_{100}K_{100}Mg_{60}$ за прямої сівби сприяло формуванню найвищого приросту врожаю зерна кукурудзи з високими показниками якості.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Байдюк М. І. До оцінки щільності ґрунту за нульової технології обробітку / М. І. Байдюк // Агрохімія і ґрунтознавство. – 2002. – Ч.2.– С.11-12.
2. Лункіна Т.І. Ефективність інтенсифікації виробництва сільськогосподарської продукції на основі no-till технології / Т. І. Лункіна // Вісник аграрної науки Причорномор'я. – 2010. – Вип.3, т.1. – С.118-123
3. Сокирко П. Г. Продуктивність сільськогосподарських культур залежно від способів основного обробітку ґрунту / П. Г. Сокирко // Землеробство. – 2008. – Вип.80. – С.12-17
4. Effect of zero tillage and residues conservation on continuous maize cropping in a subtropical environment (Mexico) / P. Monneveux, E. Quillerou, C. Sanchez [et al.] // Plant and Soil. –2006. –№279.– P. 95–105

5. Impacts of different tillage practices on some soil microbiological properties and crop yield under semi-arid Mediterranean conditions / I. Celika, Z. B. Barut, I. Ortas [et al.] // International Journal of Plant Production. – 2011. – №5(3). – P. 237-254
6. Kemper W. D. No-till can increase earthworm populations and rooting depths / W. D. Kemper, N. N. Schneider, T. R. Sinclair // Journal of soil and water conservation. – 2011. – Vol. 66, no. 1. – P. 13-17
7. Martinez Gamiño M. A. Long term effect of conservation tillage in a corn-oat rotation system on corn and forage oat yield in the north-central region of Mexico / Miguel Angel Martinez Gamiño, Cesario Jasso Chaverria// 19th World Congress of Soil Science, Soil Solutions for a Changing World: world sc. conf., 1 – 6 August: Australia, 2010. – P.71-74
8. Nitrogen balance and irrigation water productivity for corn, sorghum and durum wheat under direct seeding into mulch as compared with conventional tillage in the Southeastern France / M. R. Khaledian, J. C. Mailhol, P. Ruelle [et al.] // Irrigation Science. – 2011. – №16(4) –P. 371-380
9. Opoku G. Wheat residue management options for no-till corn / Opoku G., Vyn T. J. // Can. J. Plant Science. – 1997. – №77. –P. 207–213.
10. Rivas E. Efecto de la labranza sobre las propiedades físicas y químicas del suelo y el rendimiento de maiz en los llanos altos del estado / Rivas E., Rodriguez M., Manrique U. // Monagas.Agron. Trop. – 1998. – № 48. – P.157–174.

ВЛИЯНИЕ СИСТЕМЫ УДОБРЕНИЯ НА ПРОДУКТИВНОСТЬ КУКУРУЗЫ НА ЗЕРНО ПРИ ПРЯМОМ ПОСЕВЕ

А.В. БЫКИН, О.В. ТАРАСЕНКО

Исследовано влияние различных норм минеральных удобрений на урожайность и качество зерна кукурузы при прямом посеве. Наиболее высокий урожай с наилучшим качеством продукции было при норме минеральных удобрений $N_{120}P_{100}K_{100}Mg_{60}$. Однако показатель урожайности в этом варианте оказался на 0,93 т/га ниже по сравнению с традиционной обработкой. Вместе с тем, содержание белка был выше на 1,11%, жира – на 0,37%, масса 1000 зерен – на 8,00 г. Подобная тенденция характерна и для других вариантов удобрения при прямом посеве.

Ключевые слова: минеральные удобрения, кукуруза на зерно, урожайность, качество продукции, прямой посев (без обработки почвы), традиционная обработка

THE EFFECT OF FERTILIZERS SYSTEM ON CORN PRODUCTIVITY IN CONDITIONS OF DIRECT SOWING

ANATOLIY V. BYKIN, OLEKSIY V. TARASENKO

The effect of different rates of mineral fertilizers on the grain yield and grain quality of corn for direct sowing was researched. As a result, direct sowing highest grain yield with the it best quality was got with application $N_{120}P_{100}K_{100}Mg_{60}$, it was on 0.93 t/ha lower in comparative with conventional technology. However, the protein content was on 1.11% higher, fat content on 0.37% and weight of 1000 grains on 8 gram. This trend is typical for other variants with fertilization for direct sowing.

Key words: mineral fertilizers, corn, grain yield, grain quality, direct sowing (without cultivation), conventional technology